

Giảng dạy lý luận Mác - Lênin ở các trường đại học: một số vấn đề cần quan tâm

Nguyễn Thế Kiệt *

Kiều Thị Hồng Nhung **

Nhận ngày 26 tháng 2 năm 2015

Chỉnh sửa ngày 23 tháng 3 năm 2015. Chấp nhận đăng ngày 25 tháng 3 năm 2015

Giáo dục lý luận Mác - Lênin góp phần hình thành thế giới quan khoa học, nhân sinh quan cách mạng, phương pháp luận khoa học cho người học. Vì thế ở nước ta hiện nay, giáo dục lý luận Mác - Lênin là một nội dung quan trọng trong nền giáo dục đại học. Tuy nhiên, hiệu quả của giáo dục lý luận Mác - Lênin vẫn chưa cao chưa đáp ứng được yêu cầu đổi mới nội dung, phương pháp dạy và học trong giai đoạn mới. Trên thực tế vẫn còn các bài giảng, một số nội dung trong bài giảng ở các trường đại học nặng về lý luận, việc liên hệ với thực tiễn còn hạn chế, chưa sát với nội dung, đối tượng đào tạo. Điều đó, làm cho người học khó hiểu, khó nhớ, khó liên hệ vận dụng vào thực tiễn, học tập và công tác. Để nâng cao tính thực tiễn gắn liền với lý luận trong bài giảng lý luận Mác - Lênin, góp phần nâng cao chất lượng giáo dục - đào tạo ở các trường đại học, cần quan tâm đến mấy vấn đề sau:

Một là, phải không ngừng bổ sung và phát triển lý luận Mác - Lênin cho phù hợp với thực tiễn đất nước và thời đại. V.I. Lênin nhấn mạnh: “Bản chất, linh hồn sống của chủ nghĩa Mác là phân tích cụ thể một tình hình cụ thể”. Bổ sung và phát triển là yêu

cầu phát triển nội tại của lý luận Mác - Lênin. Những thành tựu mới nhất của khoa học hiện đại đã đặt ra nhiều vấn đề mới. Các môn lý luận Mác - Lênin cần hiện đại hóa kiến thức bằng cái mới để không lạc hậu so với thời đại.

Có nhiều vấn đề cần có sự bổ sung và phát triển. Chẳng hạn, đó là vấn đề nhà nước vô sản, vấn đề về hệ thống chính trị của chủ nghĩa xã hội nói chung, về nhà nước xã hội chủ nghĩa nói riêng. Hoặc đó là các vấn đề: tính chất “đặc biệt”, “quá độ”, “không theo nguyên nghĩa”, “nhà nước nửa nhà nước” của nhà nước vô sản mà C.Mác và Ph.Ăngghen đã từng nói tới là thế nào? Giai cấp vô sản có những hình thức nhà nước thế nào để có khả năng ngăn sự chuyển hóa của nhà nước từ chỗ là một tổ chức do xã hội sinh ra thành một lực lượng đứng trên xã hội? Nhà nước vô sản phải làm thế nào để không là nhà nước quan liêu? Vấn đề giai cấp, đấu tranh giai cấp là vấn đề khoa học quan trọng liên quan đến phong trào cách mạng thế giới. C.Mác cũng

(*) Phó giáo sư, tiến sĩ, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh. ĐT: 0913049672.

Email: nguyenthekiem2010@gmail.com

(**) Thạc sĩ, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

chưa thể dự đoán được một tình hình thế giới mà trong đó bên cạnh một loạt nước tư bản chủ nghĩa phát triển còn có các nước xã hội chủ nghĩa nhưng ở trình độ kém phát triển hơn về kinh tế (trước đây là một hệ thống xã hội chủ nghĩa), đồng thời còn có những nước đang phát triển đi vào con đường định hướng xã hội chủ nghĩa, một số nước đang phát triển đi vào chủ nghĩa tư bản, một số nước đang phát triển nhưng còn lưỡng lự, lựa chọn theo cách đi riêng. C.Mác chưa dự đoán được một sự phát triển như vũ bão của cách mạng khoa học công nghệ khiến cho lực lượng sản xuất và cơ cấu xã hội giai cấp có những biến động lớn. Giai cấp công nhân thế kỷ XXI đang biến động phức tạp. Giai cấp tư sản cũng đang biến động phức tạp. Quan hệ giữa hai giai cấp này trên thế giới và ở nước ta thế nào? Hiện nay đấu tranh giai cấp không thể không diễn ra dưới hình thức mới. Đấu tranh dân tộc cũng có nội dung và hình thức mới. Quan hệ giữa đấu tranh giai cấp và đấu tranh dân tộc như thế nào? Đấu tranh giai cấp và đấu tranh bảo vệ lợi ích dân tộc trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam là thế nào?

Vấn đề con người cũng cần có sự lý giải mới. Theo C.Mác, trong chế độ tư bản chủ nghĩa, con người bị tha hóa, nạn nhân đau khổ là giai cấp công nhân; con đường để khắc phục triệt để sự tha hóa ấy, con đường cách mạng vô sản; thực hiện và xây dựng chủ nghĩa cộng sản là con đường đúng đắn duy nhất nhằm giải phóng triệt để con người, phát triển con người toàn diện. Nhưng ngày nay, vấn đề con người được đặt ra phong phú hơn. Trọng tâm không chỉ là vấn đề xóa bỏ sự tha hóa, mà còn là vấn

đề xây dựng con người mới với tất cả các quan hệ xã hội mới, vấn đề phát huy nhân tố con người, nguồn lực con người, phát triển con người.

Vấn đề về chủ nghĩa xã hội trong thời đại ngày nay đang đặt ra và đòi hỏi sự lý giải sâu thêm. Nếu cho rằng chủ nghĩa tư bản càng phát triển thì càng tiến gần chủ nghĩa xã hội thì các nước nào hiện nay đang gần nhất đến chủ nghĩa xã hội? Chủ nghĩa xã hội thực chất hiện nay là gì? Phải chăng chủ nghĩa xã hội phải dựa vào chế độ công hữu? Chế độ công hữu là thế nào? Một trong những vấn đề có tính thời sự phức tạp nảy sinh đòi hỏi phải lý giải là vấn đề xác định bản chất của Đảng và của đảng viên khi đảng viên làm kinh tế tư bản tư nhân. Trong quá trình giảng dạy, giảng viên cần có quan điểm đúng đắn và rõ ràng về các vấn đề lý luận mới đặt ra. Để giúp cho giảng viên xác định đúng và rõ quan điểm của mình về các vấn đề lý luận mới đặt ra thì các quan điểm đó phải được trình bày rõ ràng trong sách giáo khoa lý luận Mác - Lênin. Tuy nhiên, trong sách giáo khoa lý luận Mác - Lênin nhiều vấn đề vẫn còn chưa có lời giải như vậy.

Hai là, phải đổi mới căn bản phương pháp dạy học. Chất lượng môn học được quy định bởi nhiều yếu tố như chủ thể và khách thể dạy học; nội dung, chương trình dạy học, phương pháp dạy học, điều kiện vật chất phục vụ quá trình dạy học... Phương pháp dạy học cần phù hợp với trình độ nhận thức của chủ thể học tập; phải phát huy tính tích cực, độc lập, sáng tạo của sinh viên; phải giúp sinh viên rèn luyện khả năng vận dụng kiến thức vào thực tiễn; phải giúp cho sinh viên nâng cao năng lực nghiên cứu khoa học. Phương pháp dạy học

lý luận Mác - Lênin không thể lạc hậu so với phương pháp dạy học các bộ môn khác, nhất là trong việc vận dụng các công cụ, phương tiện dạy học hiện đại.

Đối với phương pháp dạy học lý luận Mác - Lênin, cần thực hiện tốt nguyên lý giáo dục “học đi đôi với hành, giáo dục kết hợp với lao động sản xuất, nhà trường gắn liền với xã hội”; cần chống phương pháp dạy học tằm chương trích cú; cần từ bỏ phương pháp “thầy đọc - trò chép”; cần chuyển sang phương pháp sinh động “thầy tổ chức - trò hoạt động”, “thầy chủ đạo - trò chủ động”. Phương pháp này nhằm tạo quan hệ thầy - trò tương tác, lấy học trò làm trung tâm, do học trò, vì học trò. Quá trình dạy học phải trở thành quá trình dạy - tự học. Thầy và trò cần có sự “cộng hưởng” thông qua kết hợp các phương pháp cụ thể như thuyết trình, trực quan, nêu vấn đề, yêu cầu và tổ chức kiểm tra sinh viên đọc sách, xử lý tình huống, tổ chức thảo luận, luyện tập - thực hành. Một nghiên cứu cho thấy đang có những “mảng tối” trong phong cách học của sinh viên. Theo đó, trong số sinh viên được hỏi có hơn 50% sinh viên không hứng thú học tập; có đến 36,1% sinh viên biểu lộ phong cách học thụ động (ngại nêu thắc mắc, ngại nói ra ý tưởng riêng của mình trong các cuộc thảo luận trên lớp); có 22,9% sinh viên chỉ thích giáo viên giảng cho mình nghe hơn là chủ động hỏi, nêu thắc mắc; hơn 50% sinh viên không thật tự tin vào năng lực học của mình; hơn 40% cho rằng mình không có năng lực tự học; gần 70% sinh viên cho rằng mình không có năng lực tự nghiên cứu; gần 55% sinh viên được hỏi cho rằng mình không thực sự hứng thú học tập⁽¹⁾. Cần trang bị các phương tiện giảng dạy hiện đại để làm cho

giờ học thêm sinh động, phong phú. Ngoài ra, có thể tổ chức các diễn đàn, các hội thi dưới hình thức sân khấu hóa để giúp sinh viên tiếp cận các bộ môn lý luận Mác - Lênin một cách dễ dàng hơn. Cách thức kiểm tra, thi đối với các bộ môn lý luận Mác - Lênin cũng cần phải được đổi mới. Thay vì cách thi tự luận, đề đóng, có thể ra đề thi mở, yêu cầu sinh viên liên hệ thực tiễn, làm bài tập trắc nghiệm... Điều đó sẽ tránh được tình trạng học vẹt, học tủ, quay cóp khá phổ biến đang diễn ra trong mỗi kỳ thi. Cần phát huy có hiệu quả vai trò các phương tiện thông tin đại chúng và nghệ thuật, phát thanh, truyền hình, Internet, báo chí trong việc dạy học. Trong việc giáo dục đạo đức (giáo dục đạo đức khác với giáo dục đạo đức học), cần đẩy mạnh việc học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh. Nêu gương đạo đức là phương pháp được coi trọng trong giáo dục đạo đức từ xa xưa. Trước đây, để giáo dục con người, các nhà nho đề cao tính gương mẫu của người quân tử (tu thân). Các tôn giáo cũng thường lấy những cuộc đời và sự nghiệp của các bậc chân tu làm gương cho môn đồ của mình noi theo. Phương pháp này được Chủ tịch Hồ Chí Minh tiếp thu và nâng lên thành một nguyên tắc cơ bản trong việc giáo dục đạo đức: “một tấm gương sống còn có giá trị hơn một trăm bài diễn văn tuyên truyền”⁽²⁾. Chủ tịch Hồ Chí Minh là tấm gương sáng ngời về việc thực hành đạo đức. Người thường xuyên nhắc nhở và yêu cầu mỗi cán bộ đảng viên “Tự mình phải *chính* trước,

⁽¹⁾ Vũ Khiêu (2013), *Đạo đức xã hội - nỗi lo chung của toàn nhân loại*, Trung tâm Khoa học xã hội và nhân văn quốc gia, Hà Nội, tr.35.

⁽²⁾ Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, t.1, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr.284.

mới giúp được người khác *chính*”⁽³⁾. Học tập tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh bằng nhiều hình thức phong phú, sinh động như: học qua sách báo, học ở trường lớp, ở thực tiễn công việc, ở trường đời, học trong sinh hoạt của các tổ chức thanh niên; nêu gương điển hình tiên tiến; phê phán việc làm xấu; học tập qua các sinh hoạt tập thể (tham gia du lịch về nguồn, các di tích lịch sử, các phong trào tình nguyện của sinh viên).

Bốn là, phải xây dựng đội ngũ giảng viên lý luận Mác - Lênin đáp ứng yêu cầu mới. Nghị quyết Đại hội X đã khẳng định: “Bảo đảm đủ số lượng, nâng cao chất lượng đội ngũ giáo viên ở tất cả các cấp học, bậc học. Tiếp tục đổi mới mạnh mẽ phương pháp giáo dục, phát huy tính tích cực, sáng tạo của người học, khắc phục lối truyền thụ một chiều. Hoàn thiện hệ thống đánh giá và kiểm định chất lượng giáo dục. Cải tiến nội dung và phương pháp thi cử nhằm đánh giá đúng trình độ tiếp thu tri thức, khả năng học tập. Khắc phục những mặt yếu kém và tiêu cực trong giáo dục... Tăng cường thanh tra, kiểm tra giám sát các hoạt động giáo dục”⁽⁴⁾. Chất lượng giáo dục đào tạo phụ thuộc phần lớn vào chất lượng người giảng viên. Cơ sở vật chất của sinh viên khang trang hiện đại đến mấy, tài liệu học tập có tốt đến mấy, nhưng nếu thiếu thầy giảng tốt thì không thể có chất lượng giáo dục đào tạo tốt. Yêu cầu người giảng viên tiến hành hoạt động sư phạm của mình trên cơ sở tự mình độc lập nghiên cứu khoa học. Giảng viên đồng thời là nhà khoa học, giảng dạy bằng phương pháp và phong cách khoa học của nhà nghiên cứu mà tác động tới người học, thúc đẩy người học biến quá trình đào tạo thành quá trình tự đào tạo. Giảng viên

phải làm tốt vai trò của một nhà chính trị, nhà giáo, nhà khoa học. Ở họ là sự kết hợp nhuần nhuyễn ba tư cách: tư cách học giả, trọng trách người thầy, tư cách một nhà tuyên truyền. Muốn hoàn thành nhiệm vụ đó, giảng viên phải không ngừng nghiên cứu khoa học và lý luận, tổng kết thực tiễn, thường xuyên cập nhật tri thức mới nâng cao trình độ chuyên môn đủ sức nghiên cứu, xử lý những vấn đề lý luận và thực tiễn nảy sinh trong xã hội. Đào tạo một cán bộ giảng dạy lý luận Mác - Lênin khác với đào tạo một cán bộ giảng dạy các môn học khác. Đào tạo một cán bộ giảng dạy lý luận Mác - Lênin không phải chỉ trong vài ba năm, cũng không thể hạch toán lỗ lãi đơn thuần như thực hiện một số công việc khác. Chúng ta cần phải có kế hoạch đầu tư mạnh, cụ thể về đối tượng, chính sách để sau từ 8 đến 10 năm có thể lấp đầy khoảng trống hiện nay và chuẩn bị thay thế cho những người sắp về hưu.

Trong bối cảnh thế giới và trong nước đã có những biến động hết sức phức tạp và mới mẻ so với vài chục năm trước đây. Trong bối cảnh đó, để nâng cao hiệu quả giáo dục lý luận Mác - Lênin thì cần phải có sự đổi mới căn bản về nội dung chương trình và phương pháp dạy học. Tuy nhiên, việc phát huy tính chủ động, tích cực, sáng tạo, tự giáo dục, rèn luyện của sinh viên có ý nghĩa quyết định trực tiếp đến kết quả của toàn bộ sự nghiệp giáo dục đại học nói chung và giáo dục lý luận Mác - Lênin nói riêng.

⁽³⁾ Hồ Chí Minh, *Toàn tập, sđd*, t.6, tr.130.

⁽⁴⁾ Đảng Cộng sản Việt Nam (2006), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr.97.

